

**«Αν τη φωνή σου ακούσω, αναγκαλλιάξω»:
Ποιητικά κείμενα του Λορέντζου Μαβίλη
για τη δημοτική γλώσσα**

**1^ο ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΕΔΕΣΣΑΣ
ΕΔΕΣΣΑ 2012**

«Αν τη φωνή σου ακούσω, αναγαλλιάζω»:
Ποιητικά κείμενα του Λορέντζου Μαβίλη
για τη δημοτική γλώσσα

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Α΄ ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ 2011-2012
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Α΄ ΤΑΞΗΣ

1° ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΕΔΕΣΣΑΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ'
ΕΔΕΣΣΑ 2012

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ - ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ.....	5
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	6
ΕΡΓΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΥ ΜΑΒΙΛΗ.....	10
Ο ΜΑΒΙΛΗΣ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ	
A) Στη δίνη του γλωσσικού ζητήματος (1888-1917).....	16
B) Οι γλωσσικές αντιλήψεις του Μαβίλη.....	23
ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ....	40
A) «΄Σ τη δημοτική».....	44
B) «Εις τη Μίννα».....	48
Γ) «΄Περί στεφάνου’».....	53
Δ) «Μαλλιαρός».....	58
E) «Unfertiges und Schlechtes»	
[α] «Για σε θα πλέξω τραγονδάκια χίλια».....	65
[β] «Νοήματα ψηλά, στίχοι σφαρμένοι!».....	66
ΣΤ) «Το φλογερό καμίνι».....	70
Ζ) «Στον Ψυχάρη».....	72
Η) «Σε καθαρευουσιάνο».....	76
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	85
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ‘ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ’ ...	91

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ - ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ:

ΜΠΑΜΠΑΤΣΗ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΜΙΝΤΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
ΜΟΥΤΖΙΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
ΠΑΥΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ
ΠΑΥΛΟΥ ΒΙΚΤΩΡΙΑ
ΠΑΥΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ
ΠΕΤΡΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
ΠΟΛΑΤΙΔΗΣ ΠΕΤΡΟΣ
ΡΑΡΡΗΣ ΘΩΜΑΣ
ΡΟΔΙΦΤΣΗΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ
ΡΟΚΟΥ ΑΝΤΩΝΙΑ
ΣΑΓΓΑΣ ΤΡΥΦΩΝ
ΣΚΟΥΠΡΑ ΟΛΥΜΠΙΑ
ΤΑΓΛΑΡΙΔΗΣ ΣΙΜΟΣ
ΤΕΡΖΟΓΛΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ
ΤΟΔΙΤΣΚΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ
ΤΟΥΡΤΟΥΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΦΤΕΡΙΩΤΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ
ΧΑΤΖΗΪΩΑΝΝΙΔΗΣ ΑΝΕΣΤΗΣ

Επιβλέπων φιλόλογος: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Η παρούσα ερευνητική εργασία εστιάζει το ενδιαφέρον της στη μελέτη των λεγομένων ‘γλωσσικών ποιημάτων’ του Λορέντζου Μαβίλη (1860-1912). Πρόκειται για έναν μικρό θεματικό κύκλο εννέα συνολικά ποιητικών κειμένων, που γράφτηκαν με διάφορες αφορμές και σε διαφορετικές χρονικές στιγμές για να υπηρετήσουν με όρους απόλυτα αισθητικούς ένα σαφή ιδεολογικό στόχο: την υπεράσπιση της φυσικής γλώσσας του λαού, της δημοτικής, και την καταδίκη της καθαρεύουσας. Συμπληρωματικά προς τα ποιητικά κείμενα αυτά καθαυτά, η παρούσα εργασία αναφέρεται στις θεωρητικές γλωσσικές αντιλήψεις του Μαβίλη, οι οποίες απαντώνται στο κριτικό αλλά και στο επιστολογραφικό του έργο, ενώ παράλληλα αξιοποιεί και ορισμένα γνωστά βιογραφικά στοιχεία που σχετίζονται με την ιδεολογική του στράτευση στο άρμα του μαχόμενου δημοτικισμού.

Ως εκ της φύσεώς του το εγχείρημά μας παρουσιάζει έναν χαρακτήρα αυστηρά κειμενοκεντρικό. Έτσι, κατά το πρώτο, ερευνητικό, στάδιο, εγκύψαμε στα άπαντα του συγγραφέα προκειμένου να αποδελτιώσουμε τις ενότητες ή τα θεματικά μοτίβα του λογοτεχνικού (και δευτερευόντως του κριτικού) έργου του που αναφέρονται στη γλώσσα. Κατά το επόμενο στάδιο, αυτό της φιλολογικής επεξεργασίας και της σύνθεσης του υλικού, το πόνημά μας εκτυλίχτηκε μεθοδολογικά στα πλαίσια της ανάλυσης και της ερμηνείας του κειμένου με τη συνεπικουρία της ιστορικής - γραμματολογικής μεθόδου ή, κατά περίπτωση, και της συγκριτικής. Θα πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι για την προσέγγιση των μαβίλικων γλωσσικών ποιημάτων ελάχιστα στοιχεία μας έγιναν γνωστά από τη βιβλιογραφία¹ – και αυτά ήταν στην πλειονότητά τους

¹ Τη μερίδα του λέοντος στην περί Μαβίλη βιβλιογραφία καταλαμβάνουν δημοσιεύματα που έχουν ως αντικείμενό τους άλλα, πιο γνωστά, ποιήματά του, τα οποία δικαίως λογίζονται ως τα αριστουργήματά του, όπως η «Λήθη», η «Ελιά» ή η «Καλλιπάτειρα». βλ. εντελώς ενδεικτικά: Γιάννης Μιχαλέτος, *Αισθητικές αναλύσεις, Α' Η Λήθη - Το Τραγούδι του νεκρού αδελφού*, Αθήνα, Τυπογραφείον Ανδρέου Σιδέρη, 1948, 3-14· Τέλος Άγρας, «Τρία σονέττα του Μαβίλη», *Κριτικά*, ΙΙ, Αθήνα, Ερμής, 1981, 60-71 [αναδημοσίευση από το περ. *Ιόνιος Ανθολογία*, 120, Μάρτιος

γραμματολογικά. Έτσι η μελέτη μας, παρά τον ενδεχόμενο ατελή της χαρακτήρα, περιέχει στο μεγαλύτερο μέρος της αυθεντικές και πρωτότυπες κρίσεις, καθώς αναπαράγει με πιστότητα τα υφολογικά και ερμηνευτικά σχόλια που εισηγήθηκε ο δάσκαλός μας κατά τη διάρκεια του πρώτου διδακτικού τετραμήνου στην τάξη, στα πλαίσια της γνωριμίας μας με το έργο του ποιητή.

Ως προς την οργάνωση και τη δομή της η παρουσίαση της ύλης, για λόγους πρακτικούς και μεθοδολογικούς, ακολουθεί τη λογική του 'δελτίου': προτάσσεται δηλαδή το ποίημα και ἐπεταί ο σχολιασμός του. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα σχόλια συνοδεύονται από ένα συμπληρωματικό επίμετρο, το οποίο είναι διακριτό τυπογραφικά από το υπόλοιπο κείμενο. Εκεί καταχωρίζονται πρόσθετες γραμματολογικές πληροφορίες ή λεπτομερέστερα φιλολογικά τεκμήρια που υποστηρίζουν ποικιλοτρόπως την προσέγγιση που έχει προηγηθεί.

Η παραπάνω ενότητα με τις αναλύσεις των γλωσσικών ποιημάτων συγκροτεί το κύριο και εκτενέστερο μέρος της μελέτης μας. Το κεφάλαιο που προηγείται του κυρίως μέρους, έχει εισαγωγικό περιεχόμενο, καθώς επιχειρεί α) να ανασυστήσει τους βασικούς σταθμούς της ιστορίας του γλωσσικού ζητήματος την περίοδο 1888-1917 και β) να εκθέσει τις σημαντικές πτυχές του θεωρητικού προβληματισμού του Μαβίλη για τη γλώσσα. Αντίστοιχο ρόλο, τηρουμένων των αναλογιών, διαδραματίζει και το περιεχόμενο του πίνακα που συνδέεται με τη ζωή και το έργο του ποιητή. Τέλος, στα όσα έπονται του κυρίως μέρους της εργασίας, θα πρέπει να σημειώσουμε τα συμπεράσματα, τον βιβλιογραφικό πίνακα και το φωτογραφικό παράρτημα, όπου παρουσιάζουμε εικαστικό υλικό σχετικό με πρόσωπα και πράγματα για τα οποία γίνεται ουσιωδώς λόγος στο κείμενο και όχι αναφορά εξ αφορμής. Ο ίδιος κανόνας ισχύει και για το πληροφοριακό υλικό των υποσημειώσεων. Και εκεί, πέραν της απαραίτητης βιβλιογραφικής τεκμηρίωσης, οι όποιες

1938, 17-27. Αναλύονται τα ποίηματα: «Καλλιπάτειρα», «Λήθη» και «Ελιά»]. Γ. Γ. Αλισανδράτος, *Η 'Λήθη' του Μαβίλη. Φιλολογικά σημειώματα <Ανάτυπο από το Αφιέρωμα στο Niko Σβορώνο, II>*, Ρέθυμνο, 1986. Τάσος Αθ. Γριτσόπουλος, «Η 'Ελιά' του Λορέντζου Μαβίλη», *Πλάτων*, 21 (1969), 275-280.

συμπληρωματικές πληροφορίες παρατίθενται κατ' οικονομίαν και συνάπτονται ευθέως με τα πρόσωπα και τα θέματα των μαβίλικών κειμένων.

Τα ποιητικά κείμενα του Μαβίλη που αναπαράγουμε καθ' ολοκληρίαν ή αποσπασματικά στις σελίδες της εργασίας μας προέρχονται (εκτός και αν δηλώνεται διαφορετικά) από την έκδοση του Ιδρύματος Κώστα και Ελένης Ουράνη, η οποία είναι και η πιο αξιόπιστη φιλολογικά, επειδή σε μεγάλο μέρος της βασίστηκε στα αυτόγραφα του ποιητή². Διατηρούμε με ευλάβεια την ιστορική ορθογραφία των ποιημάτων, προσαρμοσμένη όμως στο ισχύον μονοτονικό σύστημα. Ο ίδιος κανόνας ακολουθείται και για τις ορθογραφικές επιλογές όλων ανεξαιρέτως των πηγών που παρατίθενται αυτούσιες στο κείμενο. Για πρακτικούς λόγους κατά την αναπαραγωγή των ποιημάτων δεν νιοθετούμε το κλιμακωτό σχήμα στη διάταξη των στίχων που εφάρμοσε ο Μαβίλης (και σεβάστηκε ο φιλολογικός επιμελητής του), αλλά το κάθετο ευθύγραμμο σύστημα στη στοίχιση των αράδων από τα αριστερά προς τα δεξιά.

Τέλος, πολύ σημαντική και συγκινητική εμπειρία υπήρξε για μας η γνωριμία μας με το αρχείο Μαβίλη που απόκειται κατά το μεγαλύτερο μέρος του στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών Μανόλη Τριανταφυλλίδη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης. Κατά την επίσκεψή μας εκεί, την Παρασκευή 25 Νοεμβρίου 2011, είχαμε την εξαιρετική τύχη να δούμε από κοντά τα σωζόμενα χαρτιά του ποιητή, τις φωτογραφίες, αλλά και τα χειρόγραφα των περισσοτέρων ποιημάτων, τα οποία είχαμε ήδη μελετήσει στην τάξη. Ευχαριστούμε από το βήμα αυτό θερμά τον Πρόεδρο, τον Διευθυντή και τους επιστημονικούς συνεργάτες του Ινστιτούτου που μας δεξιώθηκαν στους φιλόξενους χώρους τους. Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, ήμασταν το μοναδικό μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή σχολείο που είχε πραγματοποιήσει σε επίπεδο τάξης εκπαιδευτική επίσκεψη εκεί. Εξαιρετικά θερμές ευχαριστίες οφείλουμε στον φιλόλογο καθηγητή μας κ. Δημήτριο

---

² Λορέντζος Μαβίλης, *Ta Ποιήματα, Φιλολογική επιμέλεια Γιώργος Γ. Αλισανδράτος, Αθήνα, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1990.*

Νικολάου, ο οποίος επόπτευσε την εργασία μας από το στάδιο της έρευνας μέχρι την τελική φάση της σύνθεσης και της συγγραφής της. Ευχαριστούμε επίσης θερμά και όλους όσοι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο βοήθησαν, ώστε το πόνημά μας να ολοκληρωθεί απρόσκοπτα και να προσλάβει την καλύτερη δυνατή τελική μορφή: τον κ. Ευάγγελο Μάρκου για την ηθική συμπαράσταση και την υλικοτεχνική υποστήριξη που μας παρείχε ως Διευθυντής του σχολείου μας, τη φιλόλογο καθηγήτρια κ. Μαρία Χανλίδου, που διάβασε το κείμενο και έκανε καίριες παρεμβάσεις και χρήσιμες υποδείξεις για τη βελτίωσή του και, τέλος, τους καθηγητές Πληροφορικής κ. κ. Βασίλειο Κώτσιου και Χρήστο Κατσάρα και Φυσικών Επιστημών κ. κ. Εμμανουήλ Μοσχονά και Μιχαήλ Παλάσκα για τις πρόσφορες λύσεις που έδωσαν στα ποικίλα προβλήματα και ερωτήματα που ανέκυψαν κατά το στάδιο της ηλεκτρονικής επεξεργασίας και παρουσίασης της εργασίας μας.

Οι μαθητές

Η υπό τον τίτλο «*Αν τη φωνή σου ακούσω, αναγαλλιάζω*: Ποιητικά κείμενα του Λορέντζου Μαβίλη για τη δημοτική γλώσσα» ερευνητική εργασία κυκλοφορεί αποκλειστικά σε έντυπη μορφή και είναι διαθέσιμη σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων, όγδοου τυπογραφικού σχήματος. Δύο αντίτυπά της έχουν εναποτεθεί στη βιβλιοθήκη του 1^{ου} Γενικού Λυκείου Έδεσσας.